

כתרי תורה

כתר מלכות - מאן מלכי רבנן
רבי סעיד ב"ר יוסף עוזירי זלה"ה
רב ביה"כ אלוסטא - ב' תמוז תשי"ד
רבי מחפון ב"ר יעקב נגאר זלה"ה
מח"ס אור תורה - ד' תמוז תשמ"מ
רבי שלמה ב"ר שלום מנצורה זלה"ה
מרבני צנעא - ו' תמוז תרל"ט
רבי סעדיה ב"ר סעדיה בוטה זלה"ה
מח"ו לקח טוב - ז' תמוז תע"ר
רבי יוסף ב"ר רצון רצון זלה"ה
מח"ס מי מנחות - ז' תמוז תשנ"ט

לק"י • פרשת ויקח קרח ה'תשפ"א ב'של"ב • גליון נ"ח
הגות והלכה בפרשת השבוע במשנת רבותינו גאוני תימן זיע"א

אין לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה • הערות והארות יתקבלו בברכה בטלפון 0504139964 או במייל avish964@gmail.com

לע"נ ידיד ורע אשר שמחת התורה שבליבו ועל פניו האירה כל סביבותיו, וזה להרביץ תורה ולהעמיד בתי מדרשות לשקידתה הרב רפאל אליהו אליעזר זצ"ל ביבולחט"א הרב צבי בלאט שליט"א • לע"נ רודי הרב אברהם ב"ר דוד בדיחי זצ"ל, הרב משה ב"ר שלום צאלח זצ"ל, ומרת אורית ב"ר מנחם שרעבי ע"ה • ולזכות הרב אברהם ב"ר שלמה שליט"א, הרב אהרן ב"ר יוסף שליט"א, ר' אלעזר ב"ר אברהם, ר' זכריה ב"ר יוסף ור' ישראל ב"ר יהודה הי"ו ומרת אסתר ב"ר יחיאל ומיכל ב"ר ישי תח"ל לרפואה שלמה במהרה בתוך שאר חולי ישראל, אכ"ר.

כתר של-א"ש

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן (ט"ו, א). איתא במדרש אור האפילה למוהר"ר נתנאל ב"ר ישעיה זלה"ה, למה נסמכה פרשת ויקח קרח לפרשת ציצית, לפי שבעת שאמר משה ונתנו על ציצית פתיל תכלת, לקח קרח מאתים וחמשים סדינות של תכלת והלבישן למאתים ומשי איש שעמדו עמו, ואמר שטלית שכולה תכלת פטורה מן הציצית (וכע"ז בילקוט מדרשי תימן. ובתנחומא ישן אות ד'. ועיקר המעשה נזכר בכמה מקומות בחז"ל).

ותמה מהר"י גופאן זלה"ה במנחת יהודה, מה בא קרח להראות במעשה זה. ותיירץ על פי מה שאמר קרח למשה, כי כל העדה כולם קדושים, והם כדמות טלית שכולה תכלת שאינה חייבת בציצית, כך ישראל אינם צריכים לא למלך ולא לכהן, ומדוע תתנשא. וכן מצאתי בסגולת ישראל למוהר"ר ישראל מגארי זלה"ה שאמר קרח 'כשם שישראל כולם קדושים, כך אנו עושים טלית שכולה תכלת'. ועל זה השיבו משה כדאיתא שם, גם זו צריכה ציצית שכסות שכולה תכלת חייבת בציצית. וביאר מהר"י גופאן כי כן הוא לענין מלך ציוונו השי"ת, שום תשים עליך מלך.

ויש להתבונן טובא במדרש חז"ל זה, הלא טענה של הבל טען קרח, שהרי לא נצטוונו על עטיפת הטלית אלא זעשו להם ציצית ומה יועיל שכל הטלית תכלת. אלא שמע מינה כי בלהט המחלוקת דעתו של אדם נוטה מהשכל הישר. וכן לענין הנהגת העדה, כבר אמר שלמה ע"ה ואל בינתך אל תישען (משלי ג' ה) ופי' רס"ג הזהיר בזה את בני אדם בעלי התחבולות אשר נדמה להם שאינם זקוקים להנהגת מנהיג וכו' אלא מדמים שהם בעצתם וכחם ישיגו את התועוליות ע"כ. ואף שנראה שבא לאפוקי מהטוענים כחי ועצם ידי עשה לי החיל הזה ושוכחים את מנהיג הבריה, מכל מקום מצינו לרבותינו חכמי תימן בכתביהם שדרשו פשוטו של מקרא זה על אותם שאינם להם רב ומפרשים התורה לפי דעתם (עי' גנוזיות שער ד' סי' ב'. אמנות ה' עמ' כ"ג, שפ"ג).

וכן ראינו לאבותינו שכפפו דעתם ולא היו מהרהרים אחר גדולי העדה, וכן אף שהיו כולם חכמים ונבונים ובעלי תורה, לא היה בית כנסת ובית מדרש שלא מינו עליהם 'מארי' ועל פיו ישק כל דבר, ויהי' שהשי"ת יטע השלום בינינו, אכ"ר. שבת שלום.

כתר ההלכה

הגאון הרב נתנאל עומסי שליט"א - מרבני בית ההוראה 'פעולת צדיק' לעילוי נשמת אביו רבי יחיאל ב"ר יצחק עומסי זלה"ה - נלב"ע כ"ו אלול התש"פ יצא מביתו לזמן מרובה בין הקידוש לסעודה

א[נ] נשאלתי על מעשה שהיה בליל שבת קודש. מיד לאחר סיום הקידוש, והנה אחד מבני הבית מעד ונחבל בראשו, והזוקק לטיפול רפואי בדחיפות. תיכף ומיד הלכו אתו למרפאה בקרבת מקום, ואחר ההמתנה והטיפול הרפואי, שבו לביתם בשעה מאוחרת. עתה נתעורר הספק בלבם, אם צריכים הם לשוב ולקדש. כי מצד אחד אין קידוש אלא במקום סעודה והם לא סעדו אחר הקידוש, ומצד שני הלא למעשה סעודתם כעת במקום הקידוש. תשובה: כתבו הפוסקים (שת"ס י"ד ע"ג ס"ק ו', כה"ח ס"ק כ"ה, משנ"ב ס"ק י"ב) בשם שיירי כנסת הגדולה, כי מי שקידש ויצא חוץ לביתו, כיון ששב לאכול במקומו, נחשב קידוש במקום סעודה. מאידך, כתב המג"א (שם ס"ק) כי מי שקידש ויצא מביתו בנתיים צריך לחזור ולקדש. והביאור הלכה (ד"ה לאלתר) הביא מחלוקת אחרונים בדברי המג"א, האם כוונתו גם למי שיצא וחזר למקום שקידש, או דווקא כשיצא לאכול במקום אחר (מחצית השקל שם, שו"ע הגר"ם ס"ג).

והלכה למעשה בנידון שבשאלה, י"א שצריך לחזור ולקדש, כי מאחר שיצא מביתו שלא לצורך הסעודה ונשתתה שם, גם השיירי כנה"ג יודה בזה (ערוך השלחן ס"ד, חו"ע שבת ח"ב עמ' קל"ו). אך מסקנת המשנ"ב (שם ובביאור הלכה ד"ה לאלתר) והרבה אחרונים שהלכו בשיטתו, שבדיעבד, אף שנשתתה כל שלבסוף סעד במקום הקידוש, אין צריך לחזור ולקדש וכפשוטו דברי השכה"ג. וכן הורה מרן הגר"י רצאבי שליט"א, וכמו שהעלה ג"כ השת"י בפשיטתו.

העולה לתורה כיצד יחזור למקומו

ב[נ] שאלה: כיצד הדין והמנהג בעניין העולה לקרוא בתורה לענין חזרתו למקומו והאם צריך הוא להקיף את התיבה כדי לחזור בדרך ארוכה. תשובה: כתב השו"ע (סי' קמ"א ס"ו) בשם תרומת הדשן (סי' קי"ט), שהעולה לתורה, ילך בדרך הקצרה ממקומו כדי שלא ימתינו הציבור, וכן כדי להראות חביבות התורה שממהר לקראתה (לבוש ס"ו, פ"ג א"א ס"ק). וכשהוא חוזר למקומו אחר הקריאה, ילך בדרך הארוכה, כדי שלא תהא התורה נראית עליו כמשאו (לבוש שם). והנה במקור הדין המובא בתרומת הדשן מבואר, שהתיבה הייתה במקום גבוה הנקרא מגדל וכמו שיש שעושים בימה גבוהה. והיו לזה שני פתחים, אחד במזרח והשני במערב. וכאשר עלה הרב תרומת הדשן לתורה, עלה בדרך הקצרה ממזרח, וירד ממערב בדרך הרחוקה ממקומו, ומשמע שהציאה מפתח השני אינה בדרך הילוכו למקומו.

והנה כתב מרן הגר"י רצאבי שליט"א בשע"ה (ח"א סי' כ"ב הערה י"ב) כי אותם הנוהגים לחזור אחר הקריאה בתורה מסביב לתיבה, אף שאינו דרך הליכתו למקומו, דבר תמוה הוא, כי אין מצוה כעת לעשות הקפות. והוסיף עוד שאין המנהג כן, עכ"ד. ושאלתי את מרן שליט"א, הלא מדברי התרה"ד נראה שהוא חזר למקומו בדרך הארוכה שלא בדרך הליכתו למקומו. והשיב, כי במקום שיש בימה גבוהה והתיבה על גבה, אין תימה על מי שנכנס בפתח אחד ויוצא מהשני להאריך דרכו, אף שאינו דרך הליכתו למקומו, אמנם להקיף את התיבה כדי להאריך את הדרך, זה דבר תמוה להקיף עתה את התיבה בשביל טעם הנ"ל.

סתימת חלון פנימי בתוספת בנייה

ג[נ] נשאלה שאלה בעניין סתימת חלון ממי שהוסיף חדרים לביתו הקיים, וכעת נותר עם חלון פנימי שיש לסתמו. האם יש סכנה לסתום חלון זה כמובא בצוואת רבי יהודה החסיד ויבסמוך נביא את דבריו, או שמא דוקא כשסותם חלון חיצוני יש סכנה, אבל כאן שבנה תוספת מחוץ לחלון זה, מעתה מותר יהיה לסתמו שהרי אין יוצאים ממנו החוצה.

תשובה: הנה זה לשון ר"י החסיד בצוואתו (אות כ'), לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי, שלא יזיקו השדים, ע"כ. והטעם, מפני שמטריח על אותם המזיקים שנגזר עליהם ליצאת מפתח זה, ועתה צריכים להקיף ועלולים להזיקו (מעבר יבן שפתי צדק פ' כ"ו). והנה יש קבלה מהחזו"א, שכל שאינו דומה ממש לנידון ר"י החסיד, מותר (שבט הלוי ח"י סי' קס"ה או ג'). ולכאורה גם כאן יש להקל, שהרי אינו סותם להדיא חלון הפונה לחוץ, אלא אחר שבנה ונעשה חלון זה פנימי. ושאלתי את מרן הגר"י רצאבי שליט"א על זאת והשיב, דכיון שסוף סוף הוא סותם חלון, זהו בכלל צוואת רבי יהודה החסיד, והוא הדין והוא הטעם.

עוד יש לדון, אם מניח פתח באותו קיר שבו היה חלון, אף שאינו ממש במקום החלון שסתם כגון שהתקין שם למעלה "וונטה" לאוורור, י"א כי די בזה ואין לחוש לסכנה (ספר שבעים תמרים והוא פ"י צוואת ר"י החסיד או כ"ג, שו"ת מראת יחזקאל עמ' תשס"ב), אך דעת מרן שליט"א, דמסתבר שצריך להשאיר פתח במקום שהיה חלון ואפילו נקב קטן ביותר, כמבואר בפוסקים (כה"ח י"ד סי' קט"ז ס"ק קכ"ב).

ביאור חששם של ישראל מקדושת המשכן במשנת רבותינו

ויאמרו בני ישראל אל משה לאמר הן גוענו אבדנו כולנו אבדנו: כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות האם תמנו לגוע (י"ז, כ"ז כ"ח) ביאור טענת בני ישראל ותשובת השי"ת

א] ביאור פסוקים אלו איתא במדרש הגדול, כיון שראו מכות משונות ששוטפות אותן זו אחר זו, וכולן כמיתת הרשעים, נתיראו ואמרו שמא לא נעשה המשכן אלא לפורענות, ועדיין השאר מתים והולכים, שנאמר האם תמנו לגוע. שהרי לא מתו עדת קרח אלא בשביל הקטרת שהקטירו, שנאמר כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות, זו מיתה בידי שמים. מיד אמר הדיבר לאהרן אתה ובניך ובית אביך אתך תשא את עון המקדש, כבר אתם מובחרין לעבודת המקדש, אם אין אתם נזהרין בעבודתו, אתם נענשים ע"י כך. וחייבין אתם למסור עצמכם על הכהונה כדי שלא יקרב זר אליכם ויענשו ישראל על ידו שנאמר ולא יהיה עוד קצף על בני ישראל כמו שהיה בימי קרח. ע"כ. מבואר כאן שחששו ישראל מהמיתות שנגרמו בגלל שזולו בקדושת המקדש, שמא ימשיכו לכולותם ח"ו.

והטעם שאיחרו דיבור זה עד לאחר שפרח מטה לוי, כתב בצרור המור כי עד עכשיו היו בספק מי יבחר בו ה', וכל אחד היה חושב ששבטו יגש להקריב. ולאחר שפרח מטה אהרן, הבינו שרק בשבט לוי בחר השי"ת, והם זרים ואינם ראויים לגשת אל הקדש, אמרו א"כ כל הקרב אל משכן ה' ימות, האם תמנו לגוע.

ב] ובמושב זקנים מבעלי התוספות הקשה הר"י, מה השיב להם הקב"ה הלא גם כאן נאמר (י"ח, ח) והזר הקרב יומת, והלא מזה חששו. ותיירץ דמעיקרא אם היה יחיד קרב למשכן היה החטא על כלל ישראל וכלשון הפסוק (א, נ"ג) ולא יהיה קצף על עדת בני ישראל, וכעת נתחדש כי רק הזר לבדו יומת, ע"ש.

וקשה בדמדה"ג כאן מבואר דגם עתה אם יקרב זר יענשו ישראל על ידו, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. ולדבריו י"ל, כי כעת נתחדש שישמרו בני אהרן את משמרת המקדש ולא יניחו את ישראל לקרב אל המשכן כדי שלא ישלחו בעוון זה. ואף שכבר נאמר (שם) ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות, שם נצטוו שלא יקרב זר לעבודת משא והקמת המשכן, כמבואר בפרש"י (שם, ועי' במנחת יעקב). וציווי השמירה שלא יקרב ישראל לאהל מועד, לא נצטוו עד כאן.

ביאור ג' לשונות של מיתה המוזכרות כאן

ג] הנה בפסוק זה יש ג' לשונות של מיתה, גוענו, אבדנו, כולנו אבדנו. ויעוין בתרגום יונתן שמנה רק ב' מיתות, הא מינן אישתציאו בשלהובית אישתא, ומנן אתבלעו בארעא ואובדו, ואת סיפא דקרא 'כולנו אבדנו' פירש הא אנחנא חשיבין כאלו אבדנא כולנא.

וב' מיתות הנזכרות היו בעדת קרח, והשייכות לעון המקדש הוא כמבואר במדה"ג שמיתת עדת קרח היתה בשביל הקטרת שהקטירו. ובאמת זה היה עיקר חטאם שרצו לגשת לעבודת הקודש, שהרי כך אמר להם משה (ט"ז, י) ובקשתם גם כהנה.

אכן בתרגום אונקלוס ובתרגום ירושלמי כן נמנו ג' מיתות. וכתב בעל נתינה לגר בדעת אונקלוס וזה"ל בתרגום ירושלמי כי לא יתכן לפרש את תיבת 'בְּלָנוּ' אבדנו כפשוטה וממילא היא חוזרת על ב' הלשונות דלעיל וכמו שתרגם יונתן, שהרי בפסוק שלאחריו אמרו כל הקרב ימות, רק הקרב ימות ולא כולם. אלא תתפרש מלשון כליון כאילו אמר בְּלָנוּ. עכ"ד. ולישב דעת יונתן בן עוזיאל י"ל, דלא תרגם כולנא אבדנא, אלא 'חשיבין' כאילו אבדנא כולנא, כי

על כולנו יש סכנה שמא נכנס למשכן ה', וכמו שפירש"י כיון שכולנו רשאין ליכנס לחצר אהל מועד אם אחד יקריב עצמו יותר מחבירו ויכנס לתוך אהל מועד ימות.

ד] וג' המיתות הללו פירש אונקלוס, הא מיננא קטילת חרבא, הא מיננא בלעת ארעא, הא מיננא מיתו במותנא ע"כ. וביאר רבינו בחיי, כי כאן מנה הכתוב שלשת השפטים שנעשו במחלוקת הזה, הבליעה והשריפה והמגיפה. ומה שתרגם אונקלוס קטילת חרבא, 'הוא כינוי לאש שיצאה מלפני ה' שהיא מדת הדין, וכן חרבו של הקב"ה היא מידת דינו, כענין שנאמר (ישעיה כ"ז, א) יפקד ה' בחרבו הקשה'. וכן נמנו להדיא בתרגום ירושלמי, אית מינן די מיתו במגפתא, ואית מינן די תכלת יתהון אשתה, אית מינן די פתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון ע"כ.

תמיחת המרפא לשון היכן מצינו כאן מיתת סוף

ה] אכן, פשט הלשון שבתרגום אונקלוס משמעו הריגה בחרב ממש. ותמה מהר"י קרח זל"ה במרפא לשון מיהם אותם שעליהם נאמר 'הא מיננא קטילת חרבא', היכן מצינו במחלוקת זו הריגת סוף. והוסיף, ואם נאמר שכונתו על הנהרגים בעשיית העגל (עי' שמות ל"ב, כ"ז), מה שייך לזה אמרו כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות עכ"ד. וכיוצא בזה יש לתמוה על הא דאיתא כאן במדרש אגדה, הן גוענו אבדנו, גוענו במעשה העגל וכו' אבדנו בעדת קרח, ע"ש. מה שייכות מעשה העגל לטענת בני ישראל כאן.

ותירץ מהר"י קרח זל"ה, ואולי רצו לומר שמתחלת הענין שנבדלו בו הלויים ונדחו הבכורות היה להם הריגת סוף, אע"פ שהוא בשביל מעשה העגל, מ"מ מפני שבזה היה להם מלוי ידיים לעבודת המקדש, כאלו הוא הסיבה לגרום להם ההרג ההוא. ביאור דבריו נראה, דטענו ישראל כשהורשינו לכהן וחטאנו שעבדו הבכורות לעגל (עי' במדבר רב פ"ד ה'), נענשנו בקטילת חרבא. וכאשר עבדנו את ה' אך קרבנו כאשר לא הורשינו, גם נענשנו והא מיננא בלעת ארעא הא מיננא מייתו במותא, אין אנחנו יכולים לזוהר כל כך, האם תמנו לגוע.

שיטת תוספות

ו] ביאור שלישי בתרגום כתבו תוספות בבבא בתרא (ק"ט, א ד"ה הא) שהוכיחו דבליעת קרח היתה לאחר מעשה המרגלים, שהרי אמרו גוענו אבדנו כולנו אבדנו, ומתרגם, הא מיננא קטילת חרבא, הא מיננא בלעת ארעא, הא מיננא דמיתו במותנא. משמע כי ג' מעשים הללו היו רצופין מדמדברי אהרן, וקטילת חרבא היינו מעשה המרגלים כדכתיב (לעיל י"ד, מ"ה) ויכוס ויכתום עד חרמה ואינו ממש מעשה המרגלים אלא המעפילים שרצו לתקן את חטא המרגלים.

ולדבריהם בודאי קשה מה השייכות לקדושת המשכן שממנה נתייראו ישראל כעת. ומצאתי במשך חכמה שכתב ע"ד צחות, דבני ישראל תלו את מיתת המעפילים במה שלא היה עמם ארון ה' כדכתיב (שם, מ"ד) ויעפילו לעלות אל ראש ההר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה וכי כאשר היה יוצא איתם ארון ברית ה' כתיב (לעיל י" ל"ה) ויהי בנסע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויביך מפניך, עי' נפלאות מתורתך שם. ומה שלא הוציאו עמם ארון ברית ה' כתב במדרש אור האפילה, לפי שיצאו בחשאי, דהיינו שלא ברשות. אמרו ישראל בלא ארון אי אפשר לנו דהא קטילת חרבא במעשה המעפילים, ומאידיך עם הארון אנחנו בסכנה של כל הקרב אל משכן ה' ימות, ואיך נעשה, האם תמנו לגוע.

מדרכי רבותינו – מוהר"ר שלמה ב"ר שלום מנצורה זל"ה

כיון שנתבקש רבינו לשייבה של מעלה בצעירותו, אין בידינו כמעט פרטים אודותיו, אך ראוי להביא מה שרשם אביו מוהר"ר שלום זל"ה בכריכת שו"ת הרדב"ז שהיה ברשותו בזה"ל, נתבקש החכם השלם, הישר והנעים, האהי רבי בני הנחמד, שלמה נבי"ע (–נוחו בגן עדן), בעו"ה (–בעונותי הרבים) יום ג' ו' לחדש תמוז שנת עק"ב אשר שמע שלמה בקולי וישמור משמרתני (–שנת ב' אלפים ק"ע לשטרות, היא שנת התרי"ט לב"ע) אשרי חלקו, תנצב"ה. וחשך העולם בעדי, כי הוא היה חלקי מכל עמלי, והיה כשלמה חדשה אין בה מוס, ומעולם לא הכעיסני ולא המרה את פי, ולא פסק מעת ידע התורה את הלימוד, גם היה זהיר בתפילה ובענוה, אוי לי על שבר, עכ"ל. תנצב"ה.